

Teresa Wyka

PRAWO PRACOWNIKA DO OCHRONY ZDROWIA

I. Zdrowie i życie jest dobrem szczególnie chronionym. Szczegółowe przepisy o ochronie życia i zdrowia można znaleźć w bardzo wielu gałęziach prawa: w prawie państwowym, administracyjnym, cywilnym, prawie pracy i karnym. Ze względu na sposób ochrony przepisy w tej materii dzieli się na dwie grupy:

- a) przepisy określające skutki prawne naruszenia lub zagrożenia życia lub zdrowia,
- b) przepisy określające środki i warunki sprzyjające zabezpieczeniu tych dóbr.

Uważa się, że element ochrony występuje wyraźniej w pierwszej grupie przepisów, do których należą przepisy prawa cywilnego, pracy, karnego. Natomiast przepisy drugiej grupy – do której należą głównie przepisy prawa administracyjnego i ubezpieczenia społecznego – są bardziej doniosłe ze społecznego punktu widzenia¹.

Fundamentalne znaczenie dla instytucji ochrony życia i zdrowia ma wskazanie tych przepisów, które formułują prawo do ochrony zdrowia.

Zainteresowanie problematyką ochrony zdrowia znajduje swoje odzwierciedlenie w prawach człowieka w systemie norm międzynarodowych. I tak w Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych uchwalonym przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1966 r. w art. 7 uznaje się prawo każdego człowieka do korzystania ze sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy, zapewniających w szczególności bezpieczeństwo i higienę pracy. Natomiast art. 12 Paktów określa prawo każdej osoby do korzystania

¹ A. Kędzierska-Cieślak, *Ochrona życia i zdrowia jednostki w polskim prawie cywilnym (w ujęciu modelowym)*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego” 1981, nr 9, s. 196.

z najlepszego stanu zdrowia fizycznego i psychicznego, jaki można osiągnąć. Dla pełnej realizacji tego prawa Pakty uważają za konieczne: zmniejszenie liczby martwych urodzeń, poprawę higieny środowiskowej i przemysłowej we wszystkich aspektach, zapobieganie i leczenie chorób epidemiologicznych, zawodowych oraz zwalczanie tych chorób².

Należy zwrócić uwagę, że Pakty na pierwszym miejscu formułują prawo do bezpiecznych warunków pracy przed prawem do zdrowia. Jest to ważne podkreślenie znaczenia bezpiecznych warunków pracy dla życia i zdrowia człowieka. Uważa się, iż sformułowane w Paktach prawa do odpowiednich warunków pracy i do zdrowia – jako prawa człowieka – spełniają funkcję służebną wobec wartości uznawanych za najbardziej cenne. Stanowienie i realizacja tych praw nie jest celem samym w sobie, ale środkiem do osiągnięcia tych wartości³. Postanowienia Paktów nie są tylko programem działań i wskazaniem celów społecznych. Przyjmuje się powszechnie, że Pakty są umową międzynarodową nakładającą zobowiązania na państwa – strony Paktów. Charakterystyczne jest, jak duże znaczenie międzynarodowa społeczność przypisuje Paktom Gospodarczym, Społecznym i Kulturalnym. W dokumentach Zgromadzenia Ogólnego ONZ przyjętych w 1966 r. na pierwszym miejscu, przed Paktami Praw Obywatela, wymienia się właśnie Pakty Gospodarcze.

Charakter normatywny Paktów Gospodarczych powoduje, że państwa ratyfikujące te normy są zobowiązane do ich realizacji, choć oczywiście trzeba pamiętać, że praktyka w tym zakresie jest uzależniona od możliwości materialnych w poszczególnych krajach.

Pojawia się w związku z tym istotny problem miejsca i zakresu regulacji tych praw w prawie wewnętrznym. Ogólnie uważa się, że prawa i obowiązki obywateli powinny znaleźć się przede wszystkim w konstytucji. Charakterystyczne jest jednak, że jeżeli chodzi o tzw. prawa socjalne, do których zaliczane jest także prawo do ochrony zdrowia, istnieją zasadnicze rozbieżności co do miejsca ich regulacji w ustawodawstwach byłych państw socjalistycznych i kapitalistycznych. W ustawodawstwach państw kapitalistycznych występuje wyraźna tendencja do eliminowania regulacji tych praw z konstytucji. Uważa się, że prawa socjalne są prawami drugiej kategorii i jako takie powinny znaleźć się w ustawodawstwie zwykłym. Jedynie prawa obywateli tradycyjnie mają oparcie w prawie natury, a prawa socjalne tylko w ustawie⁴. Uważa się,

² J. Symonides, *Międzynarodowy system ochrony praw człowieka*, [w:] *Praca człowieka w systemie kapitalistycznym*, Warszawa 1979, s. 129.

³ A. Michalska, *Prawa człowieka w systemie norm międzynarodowych*, Warszawa 1976, s. 383.

⁴ Z. Kędzia, *Burżuazyjne koncepcje praw, wolności i obowiązków obywatelskich*, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w państwach kapitalistycznych*, red. M. Góralski, Warszawa 1979, s. 53 i 54.

że środowiskiem klasycznych praw obywatelskich jest świat idei, natomiast praw socjalnych – świat ekonomii⁵.

Podnosi się, że normy konstytucyjne dotyczące sfery ekonomicznej i socjalnej są pozbawione siły obowiązującej, nakładają jedynie na prawo obowiązki o charakterze moralno-politycznym. W ten sposób usiłuje się negować prawny charakter praw człowieka z dziedziny ekonomicznej, socjalnej i kulturalnej⁶. Przyjmując te założenia znaczna część wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych pozostawiła problematykę praw socjalnych albo poza konstytucją, albo tylko fragmentarycznie ją tam uwzględniła. Wyjątek stanowi tu Konstytucja Włoch, gdzie prawa socjalne – w tym także prawo do ochrony zdrowia – jest wyraźnie unormowane⁷.

W odróżnieniu od państw kapitalistycznych konstytucje państw byłego obozu socjalistycznego uwzględniają w całej rozciągłości prawa socjalne, a wśród nich ważne miejsce zajmuje prawo do ochrony zdrowia. Jest ono uznawane za podstawowe prawo obywatelskie. Występuje między innymi w Konstytucji Jugosławii, Węgier, Czecho-Słowacji, byłej NRD, Bułgarii, Rumunii⁸. Zwraca uwagę to, że w konstytucjach tych wyodrębnia się prawo obywateli do zabezpieczenia materialnego w razie niezdolności do pracy z powodu choroby⁹.

Warto także w tym miejscu nadmienić, że w wielu konstytucjach państw postkolonialnych o orientacji socjalistycznej, takich jak: Kongo, Libia i Algieria, występuje wyraźnie prawo do ochrony zdrowia, zgodnie z którym obywatele mogą korzystać z opieki lekarskiej. Państwa te gwarantują spełnienie tego prawa nie tylko przez zapewnienie środków materialnych, ale także przez budowanie odpowiednich instytucji. Niewątpliwie można w tym wypadku mówić o „rewolucyjnym” znaczeniu prawa do ochrony zdrowia, jest ono w tamtych warunkach zupełnie oczywiste, choć trzeba powiedzieć, że w praktyce często bardzo mało realne¹⁰.

Polska Konstytucja wyodrębnia zespół podstawowych praw i obowiązków obywatelskich, do których należą między innymi prawa społeczno-gospodarcze, a wśród nich prawo do ochrony zdrowia. Korespondują z tym prawem także inne postanowienia Konstytucji, dotyczące zasad ustrojowych, takich jak:

⁵ *Ibidem*, s. 55.

⁶ H. Groszyk, *Francuska koncepcja praw i wolności obywatelskich*, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie...*, s. 108.

⁷ M. Sobolewski, *Prawa i wolności obywatelskie w wysoko rozwiniętych państwach kapitalistycznych*, [w:] *Prawa i obowiązki obywatelskie w Polsce i świecie*, Warszawa 1978, s. 69.

⁸ T. Siemieński, *Podstawowe prawa, wolności i obowiązki obywateli w europejskich państwach socjalistycznych*, [w:] *Prawa i obowiązki obywatelskie...*, s. 223.

⁹ *Ibidem*, s. 224.

¹⁰ D. Wojtkowiak, *Podstawowe prawa, wolności i obowiązki obywateli w pokolonialnych państwach o orientacji socjalistycznej*, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie...*, s. 137.

dbanie o stan zdrowotny społeczeństwa oraz postanowienia o ochronie środowiska naturalnego.

Podstawowe znaczenie ma tutaj art. 70 ust. 1 Konstytucji, który w bardzo obszernej treści łączy prawo do ochrony zdrowia z prawem do pomocy w razie choroby lub niezdolności do pracy. Realizacja tych dwóch praw przebiega na odmiennych płaszczyznach. Pierwsze z tych praw jest użyte w szerokim znaczeniu, drugie natomiast dotyczy poszczególnych instytucji służących realizacji tego prawa. To ostatnie odnosi się głównie do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz do innych form pomocy. Uważa się, że art. 70 ust. 1 formułuje dwa odrębne, podstawowe prawa obywatelskie, choć ze sobą ściśle związane¹¹.

Konstytucja określa gwarancje realizacji tych praw. Za konstytucyjne gwarancje prawa do ochrony zdrowia uznaje się głównie te, które zostały wymienione w art. 70 ust. 2 pkt 2 i 3 Konstytucji, tj. rozwój organizowanej przez państwo ochrony zdrowia, podnoszenie poziomu zdrowotnego ludności, bezpłatną pomoc lekarską dla wszystkich ludzi pracy, stałe polepszanie warunków bezpieczeństwa, ochrony i higieny pracy, szeroko rozwinięte zapobieganie chorobom i ich zwalczanie, opiekę nad inwalidami, rozbudowę szpitali, sanatoriów, ambulatoriów i innych urządzeń sanitarnych¹².

Natomiast konstytucyjne gwarancje obywatelskiego prawa do pomocy w razie choroby lub niezdolności do pracy wynikają z art. 70 ust. 2 pkt 1, który mówi o rozwoju ubezpieczenia społecznego na wypadek choroby, starości lub niezdolności do pracy. Ustawodawca posłużył się tutaj znacznie precyzyjniejszym określeniem gwarancji, wskazując zakres przepisów, które powinny realizować to prawo. Chodzi tu głównie o przepisy dotyczące zasiłków, świadczeń wypadkowych i emerytur.

Porównując konstytucyjne gwarancje prawa do ochrony zdrowia i prawa do pomocy w razie choroby lub niezdolności do pracy, łatwo zauważyć, że te pierwsze są liczniejsze, ale także sformułowane bardziej ogólnie. Nie precyzują podmiotów powołanych do urzeczywistniania tego prawa, jak również zakresu przepisów, które powinny to prawo realizować.

Nie wnikając bliżej w analizę poszczególnych gwarancji konstytucyjnych dla wyróżnionych obydwu praw, które to kwestie dotyczą raczej problemów polityki socjalnej i polityki ochrony zdrowia¹³, warto w tym miejscu jednak

¹¹ J. Jończyk, *Prawo do ochrony zdrowia*, PiP, 1987, nr 1, s. 11.

¹² Nie sposób w tym miejscu podejmować szczegółową analizę poszczególnych gwarancji, zwraca jednak uwagę nieprecyzyjność określeń, brak hierachii i uporządkowania w cytowanym przepisie.

¹³ *Podstawowe prawa i obowiązki obywateli PRL*, red. A. Łopatką, Warszawa 1979, s. 175 i 183; A. Michalska, *Podstawowe prawa socjalne i kulturalne obywateli PRL*, [w:] *Prawa i obowiązki obywateli...*, s. 343.

zwrócić uwagę na kwestie związane z charakterem prawnym obydwu tych praw.

Jeżeli chodzi o prawo do pomocy w razie choroby lub niezdolności do pracy, to tradycyjnie uważa się, że ma ono charakter podmiotowo-rozszczeniowy¹⁴. Potwierdzają to ustawy zasiłkowe, wypadkowe, emerytalne, które przewidują wystąpienie na drogę sporu z odpowiednim roszczeniem i uzyskanie rozstrzygnięcia sprawy przez sąd lub inny organ w razie niezaspokojenia tego prawa. Charakter roszczeniowy tego prawa wypływa głównie z faktu pieniężnej formy świadczeń przyznawanych w związku z jego realizacją, jak również ze względu na funkcję alimentacyjną, jaką te świadczenia spełniają, tj. zapewnienie uzyskania należnego świadczenia jako często jedyne źródła dochodu¹⁵.

Natomiast co do prawa do ochrony zdrowia uważa się, iż nie ma ono charakteru roszczeniowego i jest ukształtowane „inaczej” niż prawo do świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Wynika to z różnic co do rodzajów, celu świadczeń oraz sposobów ich finansowania. Z tych też powodów prawo do ochrony zdrowia nie ma, tak jak prawo do pomocy, rozwiniętej regulacji materialno-prawnej. Istnieje natomiast rozbudowana regulacja organizacji ochrony zdrowia, a więc strony zobowiązanej do świadczeń ze względu na prawo do ochrony zdrowia¹⁶.

Formy organizacyjne ochrony zdrowia w Polsce przechodziły szereg przeobrażeń, którym jednak zawsze przyświecała idea ochrony kompleksowej, tzn. że wszystkie jej instytucje miały tworzyć jednolitą całość organizacyjną i funkcjonalną w celu zapewnienia właściwej ochrony zdrowia obywatelom¹⁷. Utworzenie w 1973 r. zespołów opieki zdrowotnej miało na celu integrację lecznictwa otwartego i zamkniętego. Wprowadzie polski system organizacji opieki zdrowotnej spotykał się z uznaniem na świecie, także Światowej Organizacji Zdrowia¹⁸, to jednak ostatnio coraz częściej można spotkać się z poglądami, iż właśnie niedoskonała organizacja ochrony zdrowia jest jedną z przyczyn słabych gwarancji konstytucyjnego prawa do ochrony zdrowia. Proponuje się usamodzielnienie państwowych zakładów służby zdrowia, powołanie w ich ramach samorządu pracowniczego i zawodowego oraz uniezależnienie finansowania ochrony zdrowia od administracji zdrowia¹⁹.

Sformułowane w Konstytucji prawo do ochrony zdrowia ma charakter ogólny. Jest to jednak słuszne ze względu na konieczność stosowania przy

¹⁴ J. Jończyk, *Instytucja opieki zdrowotnej*, [w:] *Opieka zdrowotna. Materiały V Kolokwium ubezpieczenia społecznego*, Wrocław 1989, s. 15.

¹⁵ L. Frąckiewicz, *Polityka ochrony zdrowia*, Warszawa 1983, s. 20 i n.

¹⁶ Jończyk, *Prawo do ochrony...*, s. 17 i n.

¹⁷ *Podstawowe prawa i obowiązki obywateli PRL*, s. 176 i 177.

¹⁸ Frąckiewicz, *op. cit.*, s. 146 i n.

¹⁹ *Ibidem*, s. 150.

realizacji tego prawa każdorazowo zindywidualizowanych ocen medycznych, technicznych, socjalnych i ekonomicznych w celu ochrony zdrowia osoby zagrożonej.

Decyzje podejmowane w związku z prawem do ochrony zdrowia mogą być nawet niekiedy podejmowane przeciwko subiektywnej ocenie dokonywanej przez samego uprawnionego. Powstaje wówczas kwestia wzajemnej relacji obywatelskiego prawa do wolności osobistej jednostki i obywatelskiego prawa do ochrony zdrowia. W aspekcie ochrony zdrowia prawo do wolności osobistej polega na prawie decydowania o tym, czy podmiot zechce skorzystać z ochrony, oraz na prawie wyboru metod i środków, na których zastosowanie się zdecyduje. Wolność ta zakłada zatem decydowanie każdego w odniesieniu do swojego ciała; jest wyłączeniem interwencji „osoby trzeciej” w życie fizyczne. Tak rozumiana wolność doznaje jednak ograniczeń, które są uwarunkowane celami prewencyjnymi o charakterze administracyjnym.

Możliwość ograniczania prawa do wolności osobistej ze względów prewencyjnych wynika z Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, w której w art. 29 stwierdza się, iż „w korzystaniu ze swych praw i wolności każdy człowiek podlega jedynie takim ograniczeniom, które są ustalone przez prawo wyłącznie w celu zapewnienia odpowiedniego uznania i poszanowania praw i wolności innych i w celu uczynienia zadość słusznym wymogom moralności, porządku publicznego i powszechnego dobrobytu społeczeństw”²⁰.

Wolność decydowania o swoim zdrowiu wyłącza przede wszystkim wolność nie leczenia się, jeżeli inni mieliby ponosić tego konsekwencje. Następuje w tym momencie przejście od zdrowia jako dobra sfery życia prywatnego do zdrowia jako sfery interesu wspólnego – zdrowia publicznego. Niekiedy nadrzędność celów prewencyjnych dotyczących zdrowia publicznego może prowadzić do ograniczenia wolności osobistej (np. poprzez obowiązek poddania się szczepieniom obowiązkowym) lub nawet do pozbawienia tej wolności (np. w wypadku decyzji o izolacji osób podejrzanych o choroby zakaźne).

Wszystkie te dyspozycje ochronne narzucone przez organy administracyjne ograniczają z jednej strony sferę indywidualnej wolności osobistej, ale realizują jednocześnie prawo do ochrony zdrowia, rozumiane w tym wypadku przede wszystkim jako zdrowie publiczne, a nie tylko jako zdrowie indywidualne. Zachodzi tu bowiem konieczność ochrony obywatela nie tylko przed niebezpieczeństwem zewnętrznym, ale także wewnętrznym, przed nim samym.

II. Normy konstytucyjne dotyczące praw społeczno-ekonomicznych, do których należy prawo do ochrony zdrowia, mają charakter programowy, spełniają rolę zasad systemu prawnego i jako zasady wyznaczają formalne podstawy do dalszej działalności prawotwórczej. Ze względu na swoją

²⁰ Cyt. za: *Podstawowe prawa i obowiązki obywateli PRL*, s. 214 i n.

ogólność nie mogą być bezpośrednio stosowane. Dopiero ustawodawstwo zwykle wskazuje metody realizacji tych praw²¹.

Konstytucyjne prawo do ochrony zdrowia jest rozwinięte między innymi w prawie cywilnym i w prawie pracy. W prawie cywilnym podstawowe znaczenie w kwestii ochrony życia i zdrowia ma przepis art. 23 k.c., według którego „dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska pozostają pod ochroną prawa cywilnego, niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach”. Przepis ten stanowi rozwinięcie zasad przewidzianych w wielu normach konstytucyjnych²². Mamy tutaj do czynienia z sytuacją, gdy Konstytucja, jako ustawa zasadnicza, w swoich normatywnych postanowieniach o prawach i obowiązkach obywateli określając jedynie ogólne ramy, w których prawo powinno zapewnić ochronę poszczególnym dobrom osobistym, nie przesądza zakresu ochrony, jaka przysługuje obywatelom w razie naruszenia ich dóbr²³.

Wśród dóbr osobistych wymienionych w art. 23 k.c. na pierwszym miejscu ustawodawca wymienia zdrowie. Uważa się, iż nie jest to dziełem przypadku. Jest to dobro bezwzględnie nadrzędne w stosunku do innych dóbr jednostki. Warto zwrócić uwagę, że cytowany przepis kodeksu cywilnego, podobnie jak art. 70 Konstytucji, nie wymienia wyraźnie życia jako dobra osobistego chronionego prawem. Wydaje się jednak, iż brak wzmianki o prawie do życia w Konstytucji, jak i w art. 23 k.c. tłumaczy się absolutną oczywistością tego dobra. Zapewnienie obywatelom prawa do ochrony zdrowia oznacza tym bardziej prawo do ochrony ich życia²⁴.

Podstawowe znaczenie dla naszych rozważań ma określenie charakteru uprawnień, które przysługują jednostce w celu ochrony dobra osobistego, jakim jest zdrowie. Przyjmuje się powszechnie, że ochrona dóbr osobistych opiera się na konstrukcji praw podmiotowych o charakterze niemajątkowym²⁵. Nie wnikając w szczegółową charakterystykę istoty praw podmiotowych, wystarczy w tym miejscu ograniczyć się do prezentacji kilku ich bezspornych cech²⁶.

²¹ Michalska, *op. cit.*, s. 341 i n.

²² A. Szpunar, *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979, s. 92–95.

²³ Por. na temat normatywnego charakteru norm konstytucyjnych: S. Rozmaryn, *Konstytucja jako ustawa zasadnicza*, Warszawa 1961, s. 61 i n.

²⁴ Kędzierska-Cieślak, *op. cit.*, s. 195.

²⁵ S. Grzybowski, *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957, s. 15; idem, *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, Warszawa-Wrocław 1974, s. 296; Szpunar, *Ochrona dóbr...*, s. 96.

²⁶ Por. szerzej na temat charakteru dóbr osobistych jako praw podmiotowych Szpunar, *Ochrona dóbr...*, s. 97 i n.

Przyjęcie zatem, iż ochrona dobra osobistego – jakim jest zdrowie – jest oparta na konstrukcji praw podmiotowych, oznacza, że każda osoba jest podmiotem tego prawa, które jest wyrazem poszanowania osobowości i godności ludzkiej. Niemajątkowy charakter tego prawa polega na tym, iż nie jest ono bezpośrednio uwarunkowane ekonomicznymi interesami uprawnionego²⁷. Jest to prawo ściśle związane z osobą ludzką, razem z nią powstaje i gaśnie. Ma ono charakter bezwzględny, tzn. jest skuteczne wobec wszystkich osób. Jego korelatem jest ciężący na każdej osobie obowiązek powstrzymania się od działań naruszających to prawo²⁸. Zdrowie będące dobrem osobistym jest wreszcie prawem niezbywalnym i nie może być przeniesione na inną osobę²⁹.

Podstawową przesłanką cywilnoprawnej ochrony zdrowia, jako dobra osobistego, jest jego naruszenie. Skutek naruszenia może przejawiać się bądź jako uszczerbek majątkowy – w postaci szkody – lub jako uszczerbek niemajątkowy – w postaci krzywdy.

Prawo cywilne chroni życie jednostki w dwojaki sposób. Po pierwsze, za pomocą przepisów określających uprawnienia jednostki do żądania zapobiegawczej ochrony w wypadku zagrożenia jej życia i zdrowia (prewencja uprzednia). Po drugie, za pomocą przepisów określających obowiązek odszkodowania w wypadku naruszenia tego dobra (prewencja następcza)³⁰. Podstawową normą w tym zakresie jest zasada winy wyrażona w art. 415 k.c., „kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia”³¹. Natomiast w przypadku prewencji uprzedniej istotne znaczenie odgrywa przepis art. 24 § 1 k.c., zgodnie z którym „ten czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne”. Przepis ten odnosi się do wszystkich dóbr osobistych, w tym także ma on zastosowanie do życia i zdrowia. W praktyce jednak okazuje się, że poszukiwanie ochrony na podstawie art. 24 § 1 k.c., który daje podstawę do roszczeń niemajątkowych, takich jak: roszczenie o zaniechanie, roszczenie o usunięcie skutków naruszenia, należy do rzadkości³².

Dla dalszych rozważań istotne znaczenie ma twierdzenie, iż cywilnoprawna ochrona dobra osobistego, jakim jest zdrowie, ma zastosowanie niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach (art. 23 k.c.). Chodzi tu zwłaszcza o przepisy prawa autorskiego i wynalazczego, ale także o przepisy prawa

²⁷ Grzybowski, *System...*, s. 230.

²⁸ Tak m. in. A. Wolter, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1977, s. 125.

²⁹ Tak m. in. Szpunar, *Ochrona dóbr...*, s. 98.

³⁰ Kędzierska-Cieślak, *op. cit.*, s. 197.

³¹ Por. szerzej na temat przesłanek tej odpowiedzialności, formy i zakresu odszkodowania: *ibidem*, s. 201 i n. i cytowana tam literatura; Szpunar, *Ochrona dóbr...*, s. 173 i n.

³² Szerzej na temat roszczeń niemajątkowych mających podstawę w art. 24 § 1 k.c.: Szpunar, *Ochrona dóbr...*, s. 235 i n.

karnego, administracyjnego i prawa pracy. Uzyskanie ochrony na innej podstawie niż prawo cywilne nie może stanowić podstawy do odmowy ochrony na podstawie przepisów art. 23 i 24 k.c. Praktyka stosowania tych zasad napotyka jednak na poważne trudności. Chodzi w tym wypadku głównie o problem ochrony dóbr osobistych na gruncie przepisów prawa pracy. W literaturze problem ten był szeroko dyskutowany w zasadzie tylko w związku z godnością, co do którego to dobra powstała w doktrynie prawa pracy koncepcja o istnieniu „pracowniczej godności”, jako odrębnego dobra osobistego³³. Uzasadniono to tym, iż pracownicza godność ma swój sens tylko w ograniczonym kręgu osób należących do środowiska pracowniczego. Poza tym pracowniczą godność mogą naruszyć tylko przełożeni, zatem problem ten może powstać tylko między podmiotami stosunku pracy. Z tych twierdzeń wyprowadzono wniosek, że pracownicza godność jest prawem o charakterze względnym, należącym do treści stosunku pracy³⁴.

W literaturze zarysowały się różne poglądy na temat stosunku przepisów art. 23 i 24 k.c. do regulacji wynikającej z kodeksu pracy, dotyczącej opinii o pracy³⁵. Wypowiadał się w tej kwestii także Sąd Najwyższy w uchwale składu 7 sędziów SN z dnia 28 października 1975 r.³⁶

Nie jest przedmiotem naszych rozważań problematyka opinii o pracy i uprawnień pracownika, jakie w związku z nią mu przysługują. Interesujące natomiast jest, jak się wydaje, postawienie innego, aczkolwiek w pewnym sensie analogicznego problemu. Po pierwsze – czy zdrowie, znane na gruncie prawa cywilnego jako kategoria dobra osobistego, podlega ochronie także na gruncie prawa pracy. Po drugie – jaki charakter mają uprawnienia pracownika służące ochronie tego dobra, czy można mówić o pracowniczym prawie do ochrony zdrowia?

Rozpocznijmy od pierwszej kwestii, a mianowicie, czy „zdrowie” podlega ochronie na gruncie prawa pracy. Wbrew pozorom nie jest to pytanie łatwe. Przedmiot ochrony prawnej pracownika budzi wiele problemów³⁷. Analiza przepisów prawa pracy pokazuje, iż nie zawsze ustawodawca posługuje się kategoriami życia i zdrowia pracownika jako przedmiotem ochrony prawnej. Pierwszy w Polsce akt prawny globalnie ujmujący problematykę bezpieczeństwa i higieny pracy, tj. rozporządzenie z dnia 16 marca 1928 r. o bezpieczeń-

³³ J. Jończyk, *Zagadnienie ochrony dóbr osobistych w prawie pracy*, PiP, 1963, nr 5–6, s. 818; idem, *Spory ze stosunku pracy*, Warszawa 1965, s. 211.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Por. M. Piekarski, *Opinie o pracy*, PUG, 1975, nr 2, s. 33; J. Broł, *Rozstrzygnięcie sporów pracowniczych według kodeksu pracy*, PiP, 1975, nr 4, s. 46.

³⁶ OSNCP, 1976, poz. 3; por. także glosy do tej uchwały: S. Grzybowski (OSPİKA, 1976, poz. 109); J. Piątkowski (PiP, 1976, nr 11, s. 168).

³⁷ L. Florek, *Ogólne problemy prawnej ochrony pracowników*, (maszynopis), s. 13 i n.

stwie i higienie pracy³⁸, ustanawiał w art. 1 obowiązek stosowania przy wszystkich robotach prowadzonych na terenie zakładu pracy bądź poza jego terenem, bez względu na charakter właściciela tych zakładów, środków zapewniających ochronę życia i zdrowia pracowników. Rozporządzenie to w szczególności wskazywało, że maszyny i urządzenia powinny być odpowiednio skonstruowane i zabezpieczone, lokale należycie utrzymywane, a wyposażenie zakładów pracy powinno odpowiadać wymaganiom higieny³⁹. Wyodrębnienie problematyki bezpieczeństwa i higieny pracy w osobny akt prawny, który dał początek rozwinięcia się określonego działu prawa, stanowiło wówczas nowość. Uznano, iż poprzez wyraźne określenie dóbr będących przedmiotem ochrony, tj. życia i zdrowia pracowników, rozporządzenie to było wyrazem przekształcenia się prawa fabrycznego w nowoczesne prawo pracy⁴⁰.

Drugim istotnym aktem prawnym, dotyczącym bezpieczeństwa i higieny pracy, już w okresie powojennym była ustawa z 30 kwietnia 1965 r. o bezpieczeństwie i higienie pracy⁴¹, według której za bezpieczne warunki pracy uznano te warunki, które wyłączały zagrożenie życia lub zdrowia pracowników.

Zatem zarówno rozporządzenie z 1928 r., jak i ustawa z 1965 r. uznawały życie i zdrowie pracowników za przedmiot ochrony prawnej. Niestety, nie czyni tego w sposób wyraźny kodeks pracy. Kategorie życia i zdrowia nie zostały wymienione w podstawowym w tym zakresie art. 207 k.p., zobowiązującym zakład pracy do zapewnienia pracownikom bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, ani w art. 15 k.p., w którym sformułowano podstawową zasadę prawa pracy odpowiadającą treści art. 207 k.p.⁴² Pozostałe przepisy działu X kodeksu pracy regulujące bezpieczeństwo i higienę pracy także nie posługują się tymi kategoriami jako dobrami chronionymi, choć jeden z rozdziałów tego działu – III – zawiera w tytule pojęcie profilaktycznej ochrony zdrowia i opieki lekarskiej.

W poszukiwaniu przepisów prawa pracy, które za przedmiot ochrony miałyby życie i zdrowie pracowników, pomocne mogą być natomiast przepisy ustawy wypadkowej posługujące się pojęciem uszczerbku na zdrowiu⁴³.

³⁸ Dz.U. nr 35, poz. 325.

³⁹ Szerzej na temat regulacji wynikającej z rozporządzenia z 1928 r.: *Kongres Bezpieczeństwa Pracy*, t. I, Warszawa 1938, s. 118 i n.; M. Świącicki, *Instytucje polskiego prawa pracy w latach 1918–1939*, Warszawa 1960, s. 172–185.

⁴⁰ W. Muszański, *Prawo bezpieczeństwa i higieny pracy*, ZN UŚI, „Z problematyki prawa pracy i polityki socjalnej”, 1979, t. 2, s. 37.

⁴¹ Odrębnym problemem, wymagającym szerszego rozwinięcia w innym miejscu, jest wzajemna relacja między art. 15 k.p. a art. 207 k.p.

⁴² Dz.U. nr 13, poz. 91.

⁴³ Ustawa z 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, tekst jednolity Dz.U. 1983, nr 30, poz. 144.

W świetle tej ustawy za stały uszczerbek na zdrowiu uważa się także naruszenie sprawności organizmu, które powoduje upośledzenie czynności organizmu nie rokujące poprawy, natomiast długotrwałym uszczerbkiem na zdrowiu jest upośledzenie czynności organizmu na okres przekraczający 6 miesięcy, mogące jednak ulec poprawie. Kryterium uszczerbku na zdrowiu jest zatem jedynie „upośledzeniem czynności” organizmu, tj. miernikiem biologicznym. Na ustalenie tego uszczerbku nie ma natomiast wpływu kryterium ekonomiczne, tj. niezdolność do zarobkowania⁴⁴.

Pomimo że z treści przepisów kodeksu pracy nie można wyprowadzić bezpośrednio wniosku, iż przedmiotem ochrony prawnej jest życie i zdrowie pracowników, to jednak doktryna prawa pracy dość powszechnie uznaje te dobra jako prawnie chronione. Uważa się, iż „w obowiązku zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy mieści się naturalnie [podkr. T.W.] także obowiązek podejmowania takich działań, które zmierzają do wyłączenia zagrożenia życia i zdrowia”⁴⁵.

W literaturze można nawet spotkać się z dość oryginalnym zapatrywaniem, iż brak w przepisach kodeksu pracy *expressis verbis* ograniczenia bezpieczeństwa i higieny pracy do ochrony życia i zdrowia dopuszcza ochronę jeszcze innych, poza wymienionymi, dóbr, do których zalicza się ponadto spokój psychiczny⁴⁶. W moim przekonaniu ta ostatnia kategoria mieści się jednak w pojęciu zdrowia, rozumianego jako zdrowie fizyczne i psychiczne.

W wypowiedziach na temat instytucji ochrony pracy także na gruncie kodeksu pracy dominuje pogląd, iż życie i zdrowie jest przedmiotem ochrony pracy i podlega ochronie tak jak pozostałe prawa i interesy pracownicze⁴⁷.

Można jednak także spotkać się z odmiennym zapatrywaniem, a mianowicie, że celem przepisów o ochronie pracy nie jest zdrowie pracownika, ale jego zdolność do pracy, będąca szczególnym dobrem osobistym i wartością ekonomiczną⁴⁸. Jako uzasadnienie podaje się, iż zdrowie nie może być pracownicze i niepracownicze, jest bowiem dobrem człowieka⁴⁹. Pogląd taki, ograniczający zakres dóbr chronionych prawem jedynie do kategorii, która preferuje przede wszystkim interes pracodawcy, polegający w tym wypadku na

⁴⁴ U. Jackowiak, *Nowa regulacja jednorazowego odszkodowania z tytułu uszczerbku na zdrowiu spowodowanego wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową*, PiP, 1976, nr 11, s. 89.

⁴⁵ U. Jackowiak, *Podstawowe zagadnienia prawne ochrony pracy*, [w:] *Studia nad kodeksem pracy*, red. W. Jaśkiewicz, Poznań 1975, s. 261; por. także *Kodeks pracy. Komentarz*, red. J. Jończyk, Warszawa 1977, s. 689.

⁴⁶ A. Witosz, *Obowiązek zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (art. 207 k.p.)*, ZN UŚI, „Z problematyki prawa pracy i polityki socjalnej”, 1980, t. 3, s. 123.

⁴⁷ Tak m. in. Florek, *op. cit.*, s. 17; T. Zieliński, *Prawo pracy, Zarys systemu*, cz. III, Warszawa 1986, s. 3; z wcześniejszych opracowań: W. Szubert, *Ochrona pracy*, Warszawa 1966, s. 17.

⁴⁸ Tak: J. Jończyk, *Prawo pracy*, Warszawa 1984, s. 521 i 522.

⁴⁹ *Ibidem*.

zagwarantowaniu mu określonej „siły roboczej” jest nieprzekonujący zarówno ze względów formalnych, brak jest podstaw prawnych do przyjęcia takiego stanowiska, jak i ze względów humanitarnych i społecznych. W krytyce tego odosobnionego stanowiska podnosi się, iż oddziaływanie norm prawa pracy jest skierowane nie na ochronę pracy, ale człowieka w pracy⁵⁰.

W dotychczasowych rozważaniach obok poszukiwanej kategorii życia i zdrowia pracownika występowało pojęcie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy⁵¹. Konieczne staje się w tym momencie ustalenie wzajemnych relacji między tymi pojęciami. Zarówno ustawodawca, jak i doktryna nie zdefiniowały pojęcia bezpieczeństwa i higieny pracy. Występuje tu ogromne pomieszanie i różnicowanie pojęć. Wydaje się, iż najbardziej trafne jest określenie bezpieczeństwa i higieny pracy jako z e s p o ł u ś r o d k ó w [podkr. T.W.] zmierzających do zapobiegania powstaniu szkody na osobie pracownika. Przez szkodę na osobie pracownika rozumie się szkodę pozostającą w związku z wykonywaną pracą⁵².

Ustalając wzajemne relacje między zdrowiem, jako dobrem chronionym, a tak rozumianym pojęciem bezpieczeństwa i higieny pracy należy, jak się wydaje, nawiązać do postanowień wcześniej cytowanego już art. 70 Konstytucji. Zgodnie z treścią tego przepisu polepszenie warunków bezpieczeństwa i higieny pracy jest gwarancją realizacji obywatelskiego prawa do ochrony zdrowia. Takie też znaczenie należy przypisać instytucji bezpieczeństwa i higieny pracy na gruncie prawa pracy. Wynikający z treści art. 207 k.p. obowiązek zakładu pracy zapewnienia bezpieczeństwa i higieny pracy należy uznać za jeden ze środków mających na celu ochronę zdrowia pracownika, jako dobra prawem chronionego. Czy zatem można mówić o pracowniczym prawie do ochrony zdrowia, jeżeli tak, to jaki jest jego charakter?

Zanim jednak przejdziemy do tej kwestii, warto zauważyć, iż generalnie rozważania dotyczące ochrony zdrowia pracowników czy bezpieczeństwa i higieny pracy są analizowane głównie od strony obowiązków podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i higienę pracy⁵³. Wynika to, jak się wydaje, między innymi z faktu, iż ustawodawca nie formułuje w żadnym

⁵⁰ Z. Sypniewski, *Stan prawa ochrony pracy – próba syntetycznej oceny*, „Ochrona Pracy” 1987, nr 6, s. 8; por. też Jackowiak, *Podstawowe zagadnienia prawne...*; por. także C. Strzeszewski, *Praca ludzka. Zagadnienia społeczno-moralne*, Lublin 1978, s. 291–297; idem, *Katolicka nauka społeczna*, Warszawa 1985, s. 599; Ks. J. Majka, *Rozważania o etyce pracy*, Wrocław 1986, s. 129.

⁵¹ Por. szerzej interesujące rozważania na temat terminologii stosowanej za granicą na określenie bezpieczeństwa i higieny pracy Muszański, *op. cit.*, s. 32 i 33.

⁵² *Ibidem*, s. 30 i 32.

⁵³ Por. m. in. W. Szubert, *Obowiązek zapewnienia bezpiecznych warunków pracy*, Warszawa 1955; idem, *Ochrona pracy*, s. 100 i n.; Zieliński, *op. cit.*, s. 12 i n.

z przepisów prawa pracy wyraźnie prawa do ochrony zdrowia czy do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.

W doktrynie natomiast, jeżeli mówi się o uprawnieniach pracownika w tym zakresie, to najczęściej występuje kategoria prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, a nie prawa do ochrony zdrowia pracownika⁵⁴. Można spotkać się z twierdzeniem o powszechnym prawie do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Uprawnienia te przysługują bowiem wszystkim pracownikom bez względu na podstawę stosunku pracy i charakter pełnionej pracy. Podkreśla się także i to, że prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy mają również osoby, które pozostają w innych stosunkach niż stosunek pracy. Zgodnie z art. 304 k.p., zakład pracy jest zobowiązany zapewnić bezpieczne i higieniczne warunki pracy studentom, uczniom przebywającym na terenie zakładu pracy, osobom pracującym w ramach czynów społecznych.

Należy także w tym miejscu odnotować pogląd, według którego prawo pracy akcentuje podmiotowy charakter uprawnień do bezpiecznej pracy, co jest równoznaczne z przyznaniem pracownikom odpowiednich roszczeń⁵⁵. Odosobnione stanowisko reprezentuje w tym zakresie J. Jończyk. Przyjmując, iż świadczenie zakładu pracy bezpiecznych i higienicznych warunków pracy ma charakter organizatorski, uważa, iż wobec tego pracownicy nie mają w stosunku do zakładu pracy uprawnień o charakterze roszczeniowym⁵⁶.

Podmiotowy charakter uprawnień pracowniczych w zakresie bezpiecznych warunków pracy uznaje się za istotny element stosunku pracy i wyznacznik pozycji prawnej pracownika w zakresie bhp⁵⁷. Ponadto uważa się, że mają one charakter bezwarunkowy⁵⁸. Oznacza to, że obowiązek zapewnienia bezpiecznej pracy jest z istoty swej jednostronny i obciąża pracodawcę niezależnie od tego, jak pracownicy wypełniają swoje obowiązki. Zatem uprawnienia pracownicze w omawianej dziedzinie nie są zależne od dopełnienia przez pracownika świadczeń wzajemnych i dotyczą wszystkich środków, do zastosowania których podmiot zatrudniający jest zobowiązany na gruncie istniejących przepisów. Obowiązuje tu zatem odmienny mechanizm prawny niż na przykład w przypadku wynagrodzenia za pracę.

Naruszenie przez zakład pracy obowiązków w zakresie bhp w stosunku do pracownika jest równocześnie naruszeniem obowiązku w stosunku do państwa, w związku z czym odpowiedzialność odszkodowawcza za skutki wypad-

⁵⁴ Por. m. in. Szubert, *Zarys prawa pracy...*, s. 263.

⁵⁵ W. Szubert, *Prawo pracy w służbie bezpieczeństwa i higieny pracy*, PiP, 1955, nr 7-8, s. 79.

⁵⁶ Jończyk, *Prawo pracy...*, s. 524.

⁵⁷ W. Szubert, *Z problematyki socjalistycznego stosunku pracy*, PiP, 1961, nr 3, s. 455.

⁵⁸ M. in. Z. Salwa, W. Szubert, M. Świącicki, *Podstawowe problemy prawa pracy*, Warszawa 1957, s. 100 i n.

ków przy pracy i chorób zawodowych nie wyklucza odpowiedzialności karnej lub karnoadministracyjnej osób winnych uchybień w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy⁵⁹. Uważa się, że nie należy jednak w tym wypadku mówić o dwóch różnych zakresach obowiązku zakładu pracy, ale o jednym obowiązku o podwójnym charakterze⁶⁰.

Jak więc z tego wynika, pomimo iż przepisy nie formułują wprost prawa pracownika do ochrony zdrowia czy do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, to nauka prawa pracy posługuje się tymi kategoriami⁶¹.

Instytucja prawa pracownika w interesującej nas dziedzinie występuje natomiast wyraźnie w przepisach prawa karnego w rozdziale XXVII kodeksu karnego obejmującym przestępstwa przeciwko prawom pracownika. Przedmiotem ochrony wynikającej z art. 191 k.k. jest prawo pracownika do bezpiecznych i odpowiadających wymaganiom higieny warunków pracy⁶².

Powracając do postawionych wcześniej dwóch pytań stwierdzam, iż z treści przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy, także w związku z wykładnią historyczną i systemową tych przepisów, jak również na podstawie dominującego stanowiska doktryny można wyprowadzić wniosek, iż życie i zdrowie pracownika jest przedmiotem ochrony w prawie pracy. Konstytucyjne prawo do ochrony zdrowia jest zatem rozwinięte nie tylko przez przepisy prawa cywilnego, ale także przez prawo pracy. Na gruncie tej gałęzi można posługiwać się kategorią prawa pracownika do ochrony zdrowia, którego gwarancją są przepisy o obowiązkach w zakresie zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.

Ochrona zdrowia pracownika opiera się na konstrukcji prawa podmiotowego. Nie podejmując próby szczegółowej analizy istoty prawa podmiotowego, przyjmuję za doktryną prawa cywilnego⁶³, iż do istotnych cech składających się na treść prawa podmiotowego należą następujące elementy. Po pierwsze, prawo podmiotowe służy do opisanego sytuacji prawnej jednego podmiotu względem innego lub innych podmiotów; jest to więc zawsze element treści stosunku zobowiązaniowego. Jego korelatem są zawsze obowiązki innego lub innych podmiotów. Dotychczasowe rozważania potwierdzają, iż prawo pracownika do ochrony zdrowia spełnia tę cechę.

Po drugie, prawo podmiotowe jest wyznaczane normami prawnymi. Jak już wcześniej omawiano, normy prawa pracy określają w szczególności

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Z. Salwa, *Podstawowe zasady prawa pracy*, PiP, 1969, nr 11, s. 731; por. także W. Sanetra, *Zasada bezpiecznej i higienicznej pracy*, *ibidem*, 1967, nr 7, s. 85.

⁶¹ W. Radecki, *Odpowiedzialność karna za naruszenie bezpieczeństwa i higieny pracy*, Wrocław 1975, s. 5 i n.

⁶² Por. m. in. Z. Radwański, *Zarys części ogólnej prawa cywilnego*, Warszawa 1979, s. 73 i n.

⁶³ *Kodeks pracy. Komentarz*, s. 529.

obowiązki stron stosunku pracy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy. Uważa się ponadto, iż są to normy bezwzględnie obowiązujące, które nie mogą być zmienione ani uchylone wolą stron⁶⁴.

Po trzecie, sytuację prawną określaną mianem prawa podmiotowego charakteryzuje się wskazując, iż jest to pewna sfera możliwości postępowania. Chodzi tu o wyróżnione przez normy prawne zachowania lub kompetencje podmiotu uprawnionego, któremu podporządkowane są określone obowiązki innego podmiotu. Także z taką sytuacją mamy do czynienia w przypadku prawa pracownika do ochrony zdrowia. Występuje tu jednak pewna odmienność co do metody regulacji. Jak już wcześniej stwierdzono, ustawodawca skupił swoją uwagę na uregulowaniu różnorodnych obowiązków w dziedzinie bezpieczeństwa pracy obciążających zakład pracy, z których to obowiązków wyprowadza się dopiero określone uprawnienia pracownicze.

Po czwarte, ważną cechą prawa podmiotowego jest to, że korelatywnie sprzężony z prawem podmiotowym obowiązek może bezpośrednio obciążać inne podmioty. Ta sytuacja jest bardzo charakterystyczna na gruncie obowiązków w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy, które obciążają nie tylko zakład pracy, ale także inne podmioty nie będące stronami stosunku pracy. Szczegółowe zadania przypadają tutaj biurom projektów, biurom konstrukcyjnym, wykonawcom obiektów budowlanych oraz producentom maszyn i urządzeń.

Po piąte, prawo podmiotowe służy ochronie uznanych przez prawo interesów osób fizycznych i prawnych. Interes podmiotu jest tu więc jednocześnie cechą konstytutywną tego prawa oraz jego celem. Uważa się nawet, iż stwierdzenie braku uznanego interesu po stronie podmiotu uprawnionego powinno prowadzić do wniosku, że podmiotowi temu prawo nie przysługuje. Wcześniejsze rozważania o przedmiocie ochrony prawnej w zakresie ochrony pracy pozwalają stwierdzić, iż celem analizowanego prawa pracownika jest ochrona zdrowia. Element interesu jest tu szczególnie istotny. Jest to zarówno interes indywidualny, ale także interes społeczny.

W literaturze z zakresu prawa pracy dotyczącej interesującej nas problematyki ochrony zdrowia autorzy posługiwali się zazwyczaj kategorią uprawnienia, a nie prawa podmiotowego. Potwierdzać to jednak tylko może właśnie taki charakter prawa pracownika do ochrony zdrowia. Zgodnie bowiem z powszechnie przyjętym stanowiskiem termin „uprawnienie” jest używany dla wyróżnienia elementu prawa podmiotowego. Jest to jeden wycinek, część całości zdeterminowanej interesem podmiotu, któremu prawo podmiotowe przysługuje⁶⁵.

Przyjmując, że prawo pracownika do ochrony zdrowia ma charakter prawa podmiotowego konieczne jest jeszcze przyporządkowanie tego prawa ze

⁶⁴ Szubert, *Obowiązek zapewnienia...*, s. 11 i n.

⁶⁵ Radwański, *op. cit.*, s. 79.

względny na kryterium skuteczności – do kategorii prawa podmiotowego względnego lub bezwzględnego. Jak powszechnie wiadomo, prawa podmiotowe bezwzględne są skuteczne wobec wszystkich, na wszystkich zatem spoczywa obowiązek nieingerowania w sferę spraw określonych tym prawem. Natomiast prawa podmiotowe względne skuteczne są jedynie wobec określonych podmiotów. Modelem dla nich są stosunki zobowiązaniowe, w których wierzyciel może żądać od dłużnika określonego świadczenia. Prawo pracownika do ochrony zdrowia, jako prawo wynikające z treści stosunku pracy, należy określić jako prawo podmiotowe względne. Nie ulega bowiem wątpliwości, iż pomimo wielości różnych podmiotów, na których spoczywają obowiązki w dziedzinie bhp, jedynie zakład pracy jako strona stosunku pracy występuje w charakterze dłużnika. Różnorodne roszczenia, które przysługują pracownikowi w związku z naruszeniem jego prawa do ochrony zdrowia, są roszczeniami wobec zakładu pracy jako strony stosunku pracy.

Podsumowując całość rozważań dotyczących prawa pracownika do ochrony zdrowia należy powiedzieć, że zdrowie pracownika jest chronione w ramach obywatelskiego prawa do ochrony zdrowia, na płaszczyźnie prawa cywilnego – jako dobro osobiste mające charakter prawa podmiotowego bezwzględnego, na płaszczyźnie prawa pracy – jako prawo podmiotowe do ochrony zdrowia o charakterze względnym.

Uniwersytet Łódzki

Teresa Wyka

LE DROIT DU TRAVAILLEUR À LA PROTECTION DE LA SANTÉ

La santé et la vie fait l'objet de protection dans de nombreuses branches du droit. En droit constitutionnel, figure le droit civique à la protection de la santé. En droit civil, la santé apparaît comme un bien inhérent à la personnalité, protégé en vertu des articles 23 et 24 du Code civil. Le droit du travailleur à la protection de la santé apparaît dans le Code pénal, au chapitre XXVII concernant les infractions contre les droits de travailleur.

La santé est protégée également par le droit du travail. Bien que le législateur ne formule pas directement le droit du travailleur à la protection de la santé, on peut déduire le droit de ce genre des dispositions du Code du Travail sur la protection préventive de la santé ainsi que d'autres dispositions du droit du travail. Les dispositions définissant l'obligation de l'employeur en matière de protection des conditions de travail sûres et hygiéniques. La protection de la santé du travailleur est fondée sur la construction du droit subjectif relatif.